

תוצאות חיים

שיעור מפי מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א - פוסק עדת תימן

י"ל ע"י התאחדות בני הישיבות ובסיוע מוסדות יד מהרי"ץ

גליון 110
פרשת במדבר
ה'תשפ"ב ב'ש"ג

א. מעשה מופלא שסיפר הגראי"ל שטינמן על החזו"א - הסבר נוסף מדוע הח"ח אמר על בנו שלא יהיה גדול בתורה - עדיף קושיא מתירוץ זר. ב. שאלה מעניינת באיסור לדלג בתורה מעניין לעניין - האם יש חובה לשמוע קריאת הילדים כשעולים שיש - שלש דעות בראשונים בטעם האיסור לדלג בתורה מעניין לעניין - מסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה. ג. ביאור מהו עונשם של בני ר"מ שלא באו לבהמ"ד - המקור לדברי המ"מ שאף ת"ח חייבים לבוא לדרשה - דברי החת"ס למי מזדעת עיקר הדרשה - קושיא על מש"כ המטעמים לאבי - מח' המהרי"ץ והחת"ס למי מיועדת הדרשה.

א.

מעשה מופלא שסיפר הגראי"ל שטינמן על החזו"א

זה חידוש אחד. עכשיו חידוש שני. תשמעו דבר הפלא ופלא, בזמנו הבאנו סיפור על הח"ח שבנו ר' אריה לייב, בזמן הבר מצוה שלו אמר תירוץ על קושיית השאגת אריה לפני הרבה ת"ח, והם התפעלו מאוד מדבריו, ואז הוא אמר "הי רצון שאני יגדל אני אפרק את כל הקושיית של השאגת אריה", והח"ח כששמע את זה מאוד כעס, ואמר לו, "גדול בתורה אתה כבר לא תהיה", ור' אריה עצמו כתב בספרו שהדבר התקיים בו.

ודגנו בזמנו האם הח"ח קילל את בנו? והסברנו שלימוד תורה שלא לשם שמים זה דבר גרוע והבאנו מקור לזה מספר אור לישרים שכתב כך לגבי אלישע בן אביה שאביו גידל אותו על מנת שיקפח את ר"א ור"י בתורתו ונראה שיש איזה דמיון לדבר.

עכשיו יש לי פירוש אחר, מביאים בחוברת 'דרשו' (הנ"ל עמ' 2) בשם הרב שטינמן בזה הלשון, סיפר מרן רב אהרן-לייב: "דיברתי עם החזו"ן איש' בעניין שידוך, ואמר לי על הבחור המדובר: 'למזון הוא כבר לא יהיה'. לא ידעתי כיצד ראה זאת, אבל בהזדמנות אחרת אמר לי החזו"ן איש', שכשיש לאדם מידות עקומות ורעות, הדבר גורם בסוף שגם הראש והשכל יתעקם. ואולי, זו הסיבה שאמר לי על הבחור הנ"ל, שהוא כבר לא יהיה למדן. ובאמת אמרו, כי על פי 'מדות' של בני אדם היה החזו"א מחוזה דעה - מה יצא מהם בתורה".

המשיך מרן: "לפעמים הרצון העז להתבלט, הוא שגורם לו בסופו של דבר שאינו מבין את הלימוד, או לפעמים ההתעקשות שלא להודות לשני ולא רצות להקשיב לחברותא, היא הגורמת לעקומות בלימוד. רוב העקומים בלימוד, שורש הדבר נובע ממידות רעות (וזה מתרחש כבר מגיל ילד קטן ממש).

"כי בדרך כלל, כאשר אדם לא מעונין להודות על האמת, הוא מחפש עצות איך לעמוד על הדעת, ואז הוא נופל בטעות גדולה יותר. אך מה נעשה שקשה מאד לומר 'טעית'...".

"רבי הירש זצ"ל, רבה של העיר סלנט, הכיר אברך עם פוטנציאל גדול, אך עם שכל עקום בלימוד הגמרא.

מה עשה רבי הירש?

סידר לו ללמוד בחברותא עם הגאון רבי ישראל מסלנט, בעת שהיה נער בן י"ב. רבי הירש היה משוכנע שזו התקנה היחידה של האברך. והסביר, כי הלימוד של האברך בחברותא עם מבוגרים בני גיל, לא מועיל לו ליישר את השכל, כי מידת ההתנגחות פועמת בו בעוצמה, ותמיד לא יסכים איתם ולא יאזין להסבר שלהם יתעקש שלא לשמוע וכך יישאר בעקמומיותו. אבל כלפי ילד טוב ונעים בן 12 אין לו את הניסיון הזה. והילד עם הסברה הישרה, יוכל לאט לכוון אותו להיגיון בריא ושכל ישר. "וכך היה שאכן הועיל לו" - דברי רב אהרן-לייב ע"כ.

הסבר נוסף מדוע הח"ח אמר על בנו שלא יהיה גדול בתורה

לפ"ז אני אומר, אולי זה הסיפור שהיה עם הח"ח, מי שלומד את דברי השאג"א והתוכנית שלו להגיד הפוך מהשאג"א, והנה השאג"א הוא גאון גדול ומפורסם, ואם יש לו קושיא זה אומר שכך צריך להיות הפשטות, ובא אדם ורוצה לתרץ את כל הקושיית של השאג"א א"כ הוא יהיה מוכרח לומר בסופו של דבר דברים עקומים, שהיה לא כל קושיא חייב להיות לה תירוץ שאיננו הפוך, יתכן שיש איזה טעות

בגירסא וכדו'. אמנם ודאי שישנם תירוצים לקושיית השאג"א, אבל מי שהולך לחפש תירוצים לכל הקושיית הוא מוכרח להתעקם.

באמת ישנו דבר מעניין שהביא מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק (ח"ב סימן ו') וז"ל, מוטב להשאיר דברי מחבר הספר בקושיא מאשר לתרץ אותו בסברות ורות ע"כ.

עדיף קושיא מתירוץ זר

המקור של מהרי"ץ זה הש"ך בחושן משפט סימן פ"ד (שם כתב ופ"ה וזה טענת) ס"ק י"א וז"ל, הכל תפסו על המחבר בזה, וגם על תשובת הרא"ש עצמו קשה, וכבר האריכו הע"ש והסמ"ע בזה. והב"ח כתב וכו' ודבריו דחוקים וכו' מכל מקום לעניין דינא נראה עיקר כמ"ש הב"ח ואין לבדות חילוקים שאינם נכונים לדינא, ויותר נכון שישארו דברי הרא"ש והמחבר בקושיא, משנמצא סברות וכות שאינן אליבא דהלכתא וכו' ע"כ.

בדברי הש"ך משמע שעיקר הבעיה היא שהסברא לא נכונה להלכה, לא שהיא מעיקרא טעות, והמהרי"ץ לכאן התעלם ממה שהזכיר הב"ח שהדבר אינו נכון רק אם זה אליבא דהלכתא. וצ"ל אחת מהשתים, או שמהרי"ץ קיצר או שמהרי"ץ סובר שתמיד לא נכון לומר סברות ורות אפילו במקום שהוא לא אליבא דהלכתא.

[ובכל העניין הנ"ל יש להוסיף מש"כ החת"ס בתשובה בזה"ל, ואם אולי יש את נפשו תירוץ אחר וכו' יודיענו ואודה לו ובלבד שתירוצו יהיה ג"כ סברא ואפילו מדוחק כי הדוחקים רובם אמתיים, אמנם השכליים וההמצאות רובם שקר והם המכסים פני האמת וגורמים לבעליהם להחזיק בשקר בתורת ה' כי רע בעיניהם להודות על האמת ולעזוב החריפות שלהם וזאת המכשילה תחת ידי החריפים ע"כ, הוב"ד באוצר הדיעות ח"ב עמ' ס"ט ע"ש מקורו. העורך].

ב.

שאלה מעניינת באיסור לדלג בתורה מעניין לעניין

מעשה בקריאת ספר תורה ביום שבת, וכשהגיעו לשיש עלו ילדים קטנים וקראו בתורה רק שלשה פסוקים, ואח"כ עלה הילד שנמנה בין המברכים וקרא את כל השישי, אמנם אח"כ עוד ילד רצה לעלות לקרוא שלשה פסוקים וכן עשה, וכשבא השביעי לעלות התעוררה שאלה שעכשיו העולה השביעי צריך לדלג בקריאה, ושואלים האם זה מותר.

בשו"ע סימן קמ"ד (שלא לדלג בתורה מעניין לעניין) ס"א כתב וז"ל, מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה מפרשה זו לפרשה אחרת מקורו הוא בגמ' במגילה דף כד. ויומא סט: ונפסק כך גם ברמב"ם - הני מילי בשני עניינים דחישנין שמא תתבלבל דעת השומעים, אבל בחד עניינא וכו' מדלגין, והוא שלא יקרא על פה וכו', ובנביא מדלגין אפילו בשני עניינים ע"כ.

לכאורה לפמ"ש בשו"ע נראה שמותר לעולה השביעי לדלג כיון שאין לחשוש לבלבול השומעים, אך באמת צריך לדעת מהו החשש לבלבול השומעים.

רש"י במסכת יומא (שם ד"ה בענין) מסביר זאת באריכות וז"ל, לא ידלג בשני עניינים לפי שדברי תורה היא אזהרות ועונשין ומצות וצריך שיכנסו בלב השומעין, וכשארם יוצא משיטה לשיטה אחרת אינו נוח להתבונן ע"כ.

והנה יתכן שכל הנידון בגמ' ובפוסקים הוא דוקא באדם אחד שלא ידלג בשני עניינים, אבל בשני בני אדם שבכל מקרה ישנו הפסקה, אין שום איסור לדלג, שאין לבלול.

ובעצם יש כאן שאלה בתוך שאלה, האם כשעולים הילדים לקרוא בתורה צריך לשמוע אותם, הרי זה קריאה שהזורים עליה, ומנהג העולם שלא מקשיבים אינו ראייה, שהרי ישנם גם שמדברים או שיוצאים החוצה וזה ודאי אסור.

אך באמת הסברא נותנת שאין חובה להקשיב לקריאת הילדים, אבל מי שיראה בספר הליכות שלמה שם כתוב שהגרשו"א היה מקשיב בכל העלויות ולא התעסק בשום דבר אחר. אבל יכול להיות שהוא עשה חשבון שיתכן שלא יהיה עשרה אנשים ששומעים בלעדיו שאז הברכות הם לבטלה, או אולי שזה חומרא.

שלש דעות בראשונים בטעם האיסור לדלג בתורה מעניין לעניין

ולענייננו, רבינו מנוח (בספר המנוחה מגילה כד.) אומר חידוש, שהטעם שלא מדלגין בתורה הוא מפני שע"י הדילוג הקורא לא מכוון את דעתו לקריאתו, ולפ"ד החסרון הוא בקורא, לא כמו שבפסקו השו"ע והטור כדברי רש"י, וזה חידוש שהעולה לתורה צריך להבין מה הוא קורא, ולפ"ד ודאי שבשני עולים אין בעיה וכמ"ש ובאמת גם לשיטת רש"י והשו"ע יש סוברים שבשני עולים אין בעיה וכמ"ש המשנ"ב בשער הציון (שם אות ג') וז"ל, ומש"כ הפרי מגדים עוד טעם אחר משום שהוא תרי גוברי, לא ידעתי מנא ליה דבתרי גוברי מותר לדלג בשני עניינים ע"כ. ונראה שהמשנ"ב הסתפק בזה. ובכף החיים (אות ג') כתב שההיתר הוא רק בשעת הדחק ע"ש.

ישנו טעם שלישי לאיסור הדילוג שכתב הראב"ה והמרדכי התרומת הדשן (ח"א סימן כ') והמאירי לשיטתם האיסור לדלג הוא מפני כבוד הציבור שצריך לגלול והציבור יהיה בשתיקה, ולפ"ז אם הדילוג באותו עמוד אין איסור [וצ"ע בדבריהם בפנים מדוע א"כ בנביא אין איסור. העורך].

עלה בידינו שלשה טעמים א. שלא תבלבל דעת השומעים ב. שהקורא לא יכוון דעתו לקריאתו ג. טרחה דציבורא. ועכשיו נעשה חשבון של כל השיטות בנידון השאלה האם מותר לשיביע לדלג ולקורא אעפ"י שהילד שעלה לפניו קרא רק שלשה פסוקים.

מסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה

הנה לפי רבינו מנוח ודאי שהדבר מותר שכל האיסור הוא רק שהקורא לא יכוון לדעתו, ובשני בנ"א ודאי מותר. ולפי רש"י וסייעתו כאן אין חשש שהציבור יתבלבלו, מכיון שכבר הציבור שמעו את הקריאה קודם וזה רק חזרה, ועדו שיתכן שאין בכלל חיוב לשמוע את קריאת הקטן כמו שאמרנו. ולפי שיטת הראב"ה ג"כ פשיטא שהדבר מותר שכאן אין חשש של כבוד הציבור שלא יהיה בשתיקה, כיו שבאלו הכי ישנו הפסק בין העולים וא"כ יוצא לשלכל השיטות הדבר מותר.

וה' ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו.

ג.

ביאור מהו עוונם של בני ר"מ שלא באו לבהמ"ד

בעצם צריך להבין מה העוון של בניו של ר"מ שלא באו לבית המדרש, הרי הם היו תלמידי חכמים גדולים ור"מ אמר עליהם שהם מצחיבין את פניו בתורה.

ישנו יסוד חשוב מאוד שאומר הרב המגיד.

הרמב"ם כותב (פכ"ג מהל' שבת ה"ט) וז"ל, אף לקרות בכתובים בשבת בשעת בית המדרש אסור, גזירה משום ביטול בית המדרש, שלא יהיה כל אחד יושב בביתו וקורא וימנע מבית המדרש ע"כ.

והרב המגיד כתב על זה בזה"ל, בפרק כל כתבי (שבת קט"ו) ומפני מה אין קורין בהם, מפני ביטול בית המדרש. ובמקרא אמר רב לא שנו אלא בומן בית המדרש אבל שלא בומן בית המדרש קורין, ושמואל אמר אפילו שלא בומן בית המדרש אין קורין והלכה כרב באיסורי. ופירוש, ודרכם היה שהיו דורשים לעם בשבת ומלמדים לעם חקי האלדים ותורתיו, והיה תועלת גדולה לכולם בזה וזה היו עושין קודם אכילה. ואפי' על החכמים הגדולים היה הרב מקפיד שלא היו באין לשמוע דבריו, לפי שהקיבוץ ההוא ברב עם היה חזק הדת ושמירת גדריו ע"כ.

המקור לדברי המ"מ שאף ת"ח חייבים לבוא לדרשה

המגיד משנה אומר שבזמנם הרב היה מקפיד על כך שלא באו לדרשתו ואפי' על הת"ח שאינם צריכים באמת לדרשתו, היה מקפיד. חושבני שהמקור שלו הוא מהגמ' בברכות (דף כ"ח ע"ב) שם כתוב כך, רב אויא הלש ולא אתא לפרקא דרב

יוסף, למהר כי אתא בעא אבוי לאנוחי דעתה דרב יוסף, א"ל מ"ט לא אתא מר לפרקא, א"ל הוה חליש לבאי ולא מצינא, א"ל אמאי לא טעמת מידי ואתית, א"ל לא סבר לה מר להא דרב הווא דאמר ר"ה אסור לו לאדם שיטעום קודם תפלת המוספין, א"ל איבעי ליה למר לצלווי צלותא דמוספין ביחוד ולטעום מידי ולמית, א"ל לא סבר לה מר וכו' ע"כ. רואים מהגמ' עד כמה היה חיוב גדול לבוא לבית המדרש ולכן אבוי דאג שרב יוסף ידע שלרב אויא היתה סיבה מוצדקת לא לבוא לבית המדרש ולא הרפה ממנו בריבוי שאלות.

דברי החת"ס למי מיודעת עיקר הדרשה

החת"ס סופר אומר שעיקר הדרשה בשבת היה בעיקר לעמי הערץ ולא לת"ח והביא לזה ראייה מרש"י במסכת שבת, ובספר מטעמים לאבי הקשה ע"ז ואין זמן להאריך. בכ"ז הוא הביא ראייה הדרשה לזה שעיקר הדרשה היתה לעמי הארץ מרש"י במסכת חולין (דף טו.) ששם כתוב שהדרשה היתה להמון העם והת"ח היו יושבים בעת הד רשה ולמדו לעצמם. וזה איננו מבין, וכי יתכן דבר כזה שהרב ידרוש והת"ח ילמדו לעצמם?

שם בגמ' בחולין כתוב כך, תני תנא קמי דרב המבשל בשבת בשוגג ואכל ממזיד לא יאכל, ומשתיק ליה רב - רב השתיק אותו - אלימא משום דס"ל כר"י ותנא תני כר"מ - א"כ שואלת הגמ' - מאן דתני כר"מ משתיק ליה? וכו' ומסקנת הגמ' שרב סובר שהלכה כר"מ שבשוגג יאכל וכך היה מורה לתלמידיו אבל לעמי הארץ היה דורש כר"י שזה אסור, שאם היה אומר להם כר"מ שבשוגג יאכל הם יזלזלו באיסור שבת ולכן בפרקא הוא דרש כר"י ולתלמידיו היה מורה כר"מ.

שואלת הגמ' 'אטו כולי עלמא לתנא צייתי לאמורא צייתי', ופרש"י, אטו בני הכנסת הבאים לשמוע מה שהיה רב דורש, לתנא צייתי, כלום היו מטיין אוון לשמוע מן התלמידים היושבים שם ושונן איש משנתו לעצמו ע"כ. ומכאן הוכיח המטעמים לאבי שהת"ח היו באים לדרשה וכל אחד היה לומד לבדו.

קושיא על מש"כ המטעמים לאבי

אבל תמוה, איך אפשר להבין כך, וכי הת"ח היו מזלזלים עד כדי כך בדרשה לעיני כל העם, חושבני שהפירוש הוא אחרת, שאין כוונת רש"י לומר שהיה זה בתוך הזמן של הדרשה, אלא שהיה מצב שהתנא ששנה לפני רב אמר את הדין הזה שבשוגג יאכל, ואז רב השתיק אותו, ובאמת המון העם לא מתייחסים אליו מפני שהם מקשיבים למה שדורשים. ובמילים אחרות הת"ח בומן הדרשה היו מקשיבים ומה שכתוב ששמעו אותם היה זה בומן בינים או לפני או אחרי הדרשה.

מח' המהרי"ץ והחת"ס למי מיודעת הדרשה

בכל אופן החת"ס אומר שעיקר בדרשה היתה לעמי הארץ, אבל יש להעיר ממה שכתב מהרי"ץ בעין חיים (דף סה.) לגבי מה שהעבירו את הובא לציון בשבת משחרית למנחה וז"ל, נהגו לאמרו במנחה בשבת ויו"ט לפי שרגילות לדבר בסוף הדרשה פסוקי נחמה וקדושה וגם עמי הארץ באים לשמוע הדרשה ע"כ. המתבאר שלפני מנחה היו דורשים ורצו לסיים בפסוקי נחמה לכן העבירו את הובא לציון לתפלת מנחה, וסיים מהרי"ץ ש"גם" עמי הארץ היו באים לשמוע הדרשה, וזה לא כמו החת"ס שכתב שעיקר הדרשה היתה לעמי הארץ.

ובאמת אינני יודע כמה עמי הארץ מבינים את הדרשה, שמעתי פעם שאיזה עם הארץ אחד אמר לאחר הדרשה ששמע, איזה דרשה זאת הבנתה הכל... איך זה יכול להיות. הוא רגיל תמיד לשמוע דרשה ולא להבין כלום וזה נקרא בשבילו דרשה טובה, ועכשיו הוא הבין הכל וזה נראה לו רמה נמוכה... והמסתבר שעיקר הדרשה היתה לאנשים הממוצעים, ולת"ח הגדולים זה מיותר להם והם בכ"ז היו צריכים לבוא כמ"ש הרב המגיד שזהו 'חזק הדת ושמירת גדריו'.

ה' ברוך הוא יזכינו בעזרתו שנוכה לשמור על חזק הדת והגדרים, ושנוכה להבין את הדברים לאמיתתם אכ"ר.

1 מספרים על הרב פיינשטיין שפעם אחת בישיבה של הרב בעל הרבנות אפרים הגיע איהו "סנטור" גי אמרקאי שדאג הרבה לישיבתו, ובקיצור, עשו חנוכת הבית והביאו אותו, והוא התחיל לנאום, והוא נואם ונואם בלי טעם ובלו ריח, ולא הקשיבו לו, אבל לאחר זמן הוא אמר שביחיד שהקשיבו לו זה הרב פיינשטיין... כמובן שבאמת הרב פיינשטיין היה בעולמות אחרים אבל כיון שהוא כיוון את פניו אלו הוא הרגש מוכבד מתייחסים אליו.